

بررسی رابطه بین تنوع بخشی شرکت ها و کیفیت اقلام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر مهسا قجر بیگی

استادیار گروه حسابداری، دانشگاه غیاث الدین جمشید کاشانی، آبیک، ایران.
mmm_gh2002@yahoo.com

مریم موسی زاده

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه غیاث الدین جمشید کاشانی، آبیک، ایران. (نویسنده مسئول).
m.mousazadeh71@gmail.com

چکیده

در شرکت های تنوع یافته، ارتباط زیادی بین بخش های مختلف کسب و کار شرکت وجود دارد که بدلیل وابستگی نزدیک بین آنها، منافع تمامی بخش های درگیر را تحت تأثیر قرار خواهد داد. بنابراین، دستیابی به تعادل و توازن درونی یک شرکت تنوع یافته و حفظ منافع هر یک از طرفین رابطه اهمیت ویژه ای می یابد در این پژوهش بررسی رابطه بین تنوع بخشی شرکت ها و کیفیت اقلام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره ۱۳۹۴-۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفت. این پژوهش از لحاظ طبقه بندی بر حسب هدف، پژوهشی کاربردی است و از لحاظ طبقه بندی بر مبنای روش، تحقیق توصیفی محسوب می شود و از میان تحقیقات توصیفی، از نوع همبستگی است. نمونه آماری تحقیق به روش حذفی سیستماتیک تعداد ۸۱ شرکت انتخاب شد. نتایج آزمون فرضیات نشان داد بین متنوع سازی تجاری و جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. بین کیفیت اقلام تعهدی و متنوع سازی تجاری شرکت ها رابطه وجود دارد. اما بین کیفیت اقلام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود نداشت.

واژگان کلیدی: متنوع سازی تجاری، متنوع سازی جغرافیایی، بازده دارایی ها، کیفیت اقلام تعهدی.

مقدمه

در متنوع سازی جغرافیایی شرکت دارای شعب گوناگون بوده و در شهرها و کشورهای مختلف فعالیت می کنند. در واقع هر قسمت جغرافیایی جزئی قابل تفکیک از واحد تجاری است که به ارائه محصولات یا خدمات در منطقه جغرافیایی مشخصی مشتمل بر یک منطقه یا مناطق جغرافیایی دیگر اشتغال دارد و دارای مخاطره یا بازده ای متفاوت از اجزایی است که در سایر مناطق جغرافیایی فعالیت می کند (آلبم، استرندکو و دور^۱، ۲۰۱۷). پژوهش ها نشان می دهد شرکت هایی با تنوع جغرافیایی بالا عموماً عملکرد صادراتی رو به رشدی دارند (کراوفورد و بدتو^۲، ۲۰۱۶). استدلال این است که با افزایش شعب و گسترش فعالیت های تجاری شرکت، محصولات تولیدی نیز افزایش یافته و شرکتها جهت توسعه بازار

¹ Album, Strandskov and Duerr

² Crawford and Bedetto

محصولات خود به صادرات روی می آورند (آلبم، استرنکو و دور، ۲۰۱۷). شرکت های سرمایه گذاری مزایای بالقوه ای دارند که سرمایه گذاران گاهی اوقات با وجود در اختیار داشتن منابع مالی لازم برای سرمایه گذاری در پرتفوی متنوع؛ بازهم ترجیح می دهند در این شرکت ها سرمایه گذاری کنند که یکی از مزایای آن تنوع بخشی در این شرکت ها هست. از آنجا که شرکت های سرمایه گذاری پرتفوی متنوع از اوراق بهادار در اختیار دارند از این رو از ریسک یک اوراق بهادار خاص دور می مانند (اسچارفستین و استین^۱، ۲۰۱۸). روتیمیرگ و اسپارفستین^۲ (۲۰۱۶) با استفاده از تئوری علامت دهی نشان دادند که تنوع بخشی باعث عدم گزارش اشتباه اطلاعات حسابداری در بهتر نشان دادن کارایی در آینده و کاهش گرایش مدیران به دست کاری سود هست. همچنین تنوع بخشی باعث تشدید تئوری نمایندگی و ضعف مدیران می شود (روتیمیرگ و اسپارفستین، ۲۰۱۶). از این رو مدیران تمایل دارند که در مدیریت سودی شرکت کنند که در آن ها سهامداران دسترسی محدود به اطلاعات شرکت دارند. به همین ترتیب، عدم تقارن اطلاعات یک اثر زنجیره ای افزایشی را در رابطه با معاملات داخلی و روابط مدیریت سود دارد، بدین ترتیب شرکت هایی با اقلام تعهدی اختیاری بالا تمایل به عدم تقارن اطلاعاتی بیشتری دارند که در نهایت منجر به تعامل بیشتر در تجارتشان می شود. اقلام تعهدی، بیانگر تفاوت میان عایدی های حسابداری شرکت و جریان های نقدی مربوطه است. اقلام تعهدی مثبت و بزرگ، حکایت از آن دارد که عایدی های ایجاد شده توسط شرکت، بیشتر از جریان های نقدی است. این تفاوت ناشی از به کارگیری روش های حسابداری در خصوص زمانبندی و میزان شناسایی درآمدها و هزینه ها است. به اصطلاح، اصل شناسایی درآمد و اصل تطابق. حسابداری تعهدی، هسته اصلی اندازه گیری عایدی های و گزارشگری مالی است. منطق اصلی در حسابداری تعهدی، عبارت است از اینکه، عایدی های حاصل از جریان های نقدی ناشی از عملیات، به علاوه اقلام تعهدی، در مقایسه با جریان های نقدی جاری و گذشته، به تنهایی، شاخص بهتری فراهم می کند (نوها و محمد^۳، ۲۰۲۰). دو فرضیه رقابتی در مورد کیفیت اقلام تعهدی در متنوع سازی شرکت ها ارائه شده است. اولین مورد این است که خطاهای اندازه گیری اقلام تعهدی با افزایش سطح تنوع به احتمال زیاد افزایش می یابد (آنتونی، چن، جیمز، جیگاکسون، گنگ^۴، ۲۰۱۹). افشای گزارشهای حسابداری نشان می دهد که تنوع بخشی شرکت ها تمایل دارند تا هنگام ثبت معاملات در بخشهای مختلف، یک یا فقط چند مجموعه روش تخمین و فرض را اعمال کنند. به عنوان مثال، جنرال الکتریک (GE) در چندین خط صنعت، از جمله برق، انرژی های تجدید پذیر، نفت و گاز، خدمات بهداشتی، حمل و نقل، سرمایه و غیره فعالیت می کند. با این حال، در گزارش سالانه ۲۰۱۱، GE هنگام اعمال مفروضات جریان هزینه موجودی کالا، تقسیم بندی خود را تقریباً به دو گروه تقسیم می کند که بدون در نظر گرفتن تفاوت بین بخش ها، استفاده از یک رویکرد یکپارچه در گزارشگری مالی احتمالاً منجر به خطاهای اندازه گیری در اقلام تعهدی می شود و کیفیت گزارش را با وجود تنوع بخشی پایین می آورد. فرضیه دوم، مبتنی بر تأثیر متنوع سازی، نشان می دهد که اگر خطاهای اندازه گیری هر بخش یا واحد تجاری کاملاً با هم همبستگی نداشته باشند، تجمیع اقلام حسابداری بین بخش ها باعث تنوع بخشی به خطاها می شوند. بنابراین، کیفیت اقلام تعهدی تجمعی شرکت های متنوع می تواند تحت تأثیر قرار نگیرد یا حتی افزایش یابد (چو و چانچیا^۵، ۲۰۲۰).

شرکتهای دارای تنوع تمایل دارند بزرگتر و استقرار یافته تر باشند و از نوسانات کمتری برخوردار باشند و لذا عملکرد پایدارتری دارند. بنابراین، آنها ممکن است نسبت به شرکت های متمرکز قادر به پیش بینی زمانی جریان های نقدی

¹ Scharfstein & Stein

² Rotemberg, J. & Scharfstein

³ Noha & Mohaamed

⁴ Anthony, Chen, James, Jianxin, Gong

⁵ Chu & Chunchia

باشند. این ویژگی ها این احتمال را افزایش می دهد که متنوع سازی شرکت ها باعث می شود که ارقام تعهدی را بهتر تخمین بزنند و بنابراین احتمالاً دارای ارقام تعهدی با کیفیت بالاتر و قابل اطمینان تری نسبت به شرکت های متمرکز باشند. با توجه به مطالب ذکر شده مساله اصلی تحقیق حاضر این است که آیا بین تنوع بخشی شرکت ها و کیفیت ارقام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران معناداری وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

چو و چانچیا (۲۰۲۰) به تحقیقی با عنوان آیا متنوع سازی شرکت کیفیت تعهدی را افزایش می دهد؟ پرداختند. نتایج حاکی از وجود رابطه مثبت و معناداری بین سطح متنوع سازی شرکت ها و قابلیت اطمینان ارقام تعهدی است که نشان می دهد اثر تنوع بر اثر خطاهای اندازه گیری غلبه داشته و منجر به افزایش کیفیت ارقام تعهدی شرکت ها می شود. نویسندگان همچنین شواهد دیگری را یافتند که نشان می دهد این ارتباط مثبت زمانی بیشتر آشکار می شود که فعالیتهای عملیاتی شرکت در میان بخشها کمتر با هم ارتباط داشته باشد. که با این واقعیت سازگار است که اگر شرکت در خطوط مختلف کسب و کار مشارکت داشته باشد، اثر تنوع بیشتر مشهود است.

گین و سبوی^۱ (۲۰۱۹) به بررسی رابطه‌ی بین استراتژی تنوع، کارایی و عملکرد شرکت‌ها پرداختند. آنان اطلاعات ۳۱۹ شرکت برای تحلیل پانل دیتا از شرکت‌ها و مؤسسات مالی گردآوری کردند و نتایج سه یافته مهم را نشان دادند: اول اینکه استراتژی تنوع صنعتی، مشارکت بااهمیتی در بهبود عملکرد شرکت دارد، درحالی‌که استراتژی تنوع بین‌المللی هیچ تأثیری بر بهبود عملکرد شرکت نشان نداد. همچنین، استراتژی کنگلومرای بین‌المللی یک تأثیر منفی بر عملکرد شرکت نشان داد و در این بین، متغیر کارایی برخلاف حدس و گمان محققان عمل کرد. آنان مشاهده کردند که کارایی یک عاملی برای افزایش عملکرد است ولی یک متغیر تعدیل گر بر رابطه بین استراتژی تنوع و عملکرد نیست. این نتیجه نشان می‌دهد که کارایی شرکت هیچ ارتباط و رابطه‌ای با روابط بین تنوع و عملکرد شرکت ندارد.

هاند، مانک و تیس^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی رابطه میان استراتژی متنوع سازی شرکتی و مدیریت مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت مبتنی بر فعالیت‌های واقعی را بررسی کرده است. نتایج پژوهش دلالت بر آن دارد که استراتژی متنوع سازی شرکتی می‌تواند نقش معنادار و بااهمیتی در مدیریت مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت مبتنی بر فعالیت‌های واقعی بازی کند.

رزمی و پرکار (۱۳۹۹) به بررسی نقش مقایسه پذیری حسابداری بر رابطه کیفیت گزارشگری مالی و قیمت گذاری ارقام تعهدی پرداختند نتایج آزمون فرضیه ها نشان داد بین کیفیت گزارشگری مالی و قیمت گذاری ارقام تعهدی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنیدار دارد و تقریباً ۸/۰۶۹ درصد از تغییرات متغیر قیمت گذاری ارقام تعهدی در شرکت توسط متغیر کیفیت گزارشگری مالی و متغیرهای کنترلی قابل تبیین است. همچنین مقایسه پذیری حسابداری بر رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و قیمت گذاری ارقام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر داشته و تقریباً ۹/۰۷۶ درصد از تغییرات متغیر کیفیت گزارشگری مالی و قیمت گذاری ارقام تعهدی در شرکت توسط متغیر مقایسه پذیری حسابداری و متغیرهای کنترلی قابل تبیین است.

تفتیان، میرباقری و حسنی (۱۳۹۸) بررسی رابطه تنوع بخشی کل، مربوط و نامربوط با ارقام تعهدی اختیاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج نشان‌دهنده رابطه منفی و معناداری بین

¹ Gain, Seboui

² Hund, Monk, Tice

تنوع بخشی کل، مربوط و نامربوط با ارقام تعهدی اختیاری هست؛ یعنی با افزایش تنوع بخشی، ارقام تعهدی اختیاری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران کاهش می یابد.

وارث، خزائی و بناء زاده (۱۳۹۸) به بررسی تأثیر راهبرد تنوع بخشی سبد کسب و کار شرکت های مادر بر عملکرد مالی با مدل غیرخطی پرداختند. نتایج نشان داد آماره F مدل و ضریب تعیین مدل به ترتیب مقادیر مناسب ۰/۰۰۰ و ۰/۸۸۹۸۵۵ را به دست آورده اند و بر اساس آماره t بین تنوع و بازده دارایی ها رابطه شایان توجهی وجود دارد.

برادران حسن زاده و تقی زاده خانقاه (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر استراتژی متنوع سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر هزینه های نمایندگی پرداختند. نتایج نشان داد که تأثیر مثبت استراتژی متنوع سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام در شرکت های با هزینه های نمایندگی بالا، شدید است.

حاجی ها و مقامی (۱۳۹۵) به بررسی تأثیر استراتژی متنوع سازی شرکتی بر هزینه بدهی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. یافته های بدست آمده نشان داد بین متنوع سازی جغرافیایی و هزینه بدهی رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. افزون بر این، نتایج بررسی ها نشان می دهد شرکت هایی که رشد بیشتری دارند هزینه بدهی کمتری را تجربه می کنند. بین سایر متغیرهای کنترل و هزینه بدهی رابطه معناداری یافت نشده است.

روش شناسی پژوهش

هدف این تحقیق بررسی رابطه بین تنوع بخشی شرکت ها و کیفیت ارقام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. این تحقیق از جمله تحقیق های زمینه ای پس رویدادی است و از روش های همبستگی و رگرسیون جهت تبیین ارتباط متغیرها استفاده می شود. هم چنین به لحاظ هدف، کاربردی است و در آن روابط بین متغیرها در جهت بهبود رویه ها و راهبردهای موجود بررسی می شود. روش جمع آوری اطلاعات در این تحقیق، روش میدانی با استفاده از اطلاعات تاریخی به صورت پس رویدادی (استفاده از اطلاعات گذشته) می باشد. روش گردآوری داده ها روش کتابخانه ای و آرشیوی است. فرضیات تحقیق به صورت زیر می باشند:

- ✓ بین متنوع سازی تجاری شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد.
  - ✓ بین متنوع سازی جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد.
  - ✓ بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی تجاری شرکت ها رابطه وجود دارد.
  - ✓ بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود دارد.
- جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۴ الی ۱۳۹۸ می باشد. جهت انتخاب نمونه طبق روش سیستماتیک (غربالگری)، محدودیت های زیر بر روی شرکت های جامعه آماری اعمال شد:
- ✓ شرکت هایی که قبل از سال ۱۳۹۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۸ از فهرست شرکت های بورس حذف نشده باشند.
  - ✓ جزء شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی نباشند (شرکت های سرمایه گذاری، به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت ها، در جامعه آماری منظور نشدند).
  - ✓ طول وقفه انجام معاملات در این شرکت ها طی دوره زمانی مذکور، بیش از ۶ ماه نباشد.
  - ✓ حقوق صاحبان سهام منفی نباشد.
  - ✓ شرکت بیشتر از ۳ سال زیان ده نباشد.
- پس از حذف شرکت هایی که شرایط ذکر شده را نداشتند، تعداد نمونه پژوهش به ۸۱ شرکت رسید.

$WCA \equiv$ اقلام تعهدی سرمایه در گردش می باشد که به صورت زیر محاسبه خواهد شد.
اقلام تعهدی سرمایه در گردش = (دارایی جاری - (وجه نقد + سرمایه گذاری کوتاه مدت)) - (بدهی جاری - تسهیلات کوتاه مدت)

$Ave Assets \equiv$ میانگین دارایی های شرکت طی ۲ سال می باشد.

$CFO \equiv$ جریان وجه نقد عملیاتی شرکت می باشد.

متغیرهای کنترلی:

LEV: اهرم مالی شرکت: کل بدهی ها به کل داراییها

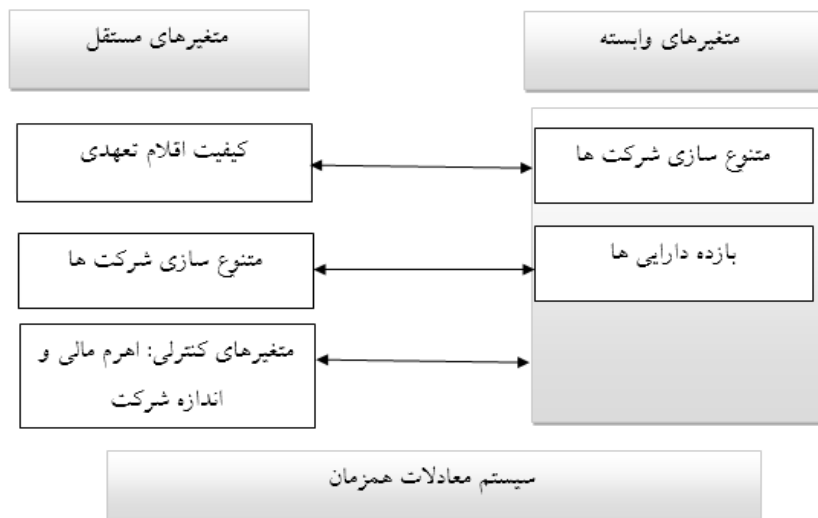
Size: اندازه شرکت، لگاریتم طبیعی کل داراییها

جدول (۱): شبوه اندازه گیری متغیرها

نوع متغیر	نام متغیر	نماد	نحوه اندازه گیری
وابسته	متنوع سازی شرکت	DIV	بر اساس شاخص انتروپی و شاخص D-GE
	بازده داراییها	ROA	سود خالص به کل داراییها
مستقل	کیفیت اقلام تعهدی	WCC	بر اساس مدل دی چو و چاو
کنترلی	اندازه شرکت	size	لگاریتم طبیعی کل داراییها
	اهرم مالی	Lev	ارزش دفتری کل بدهی ها / ارزش دفتری کل داراییها
	اقلام تعهدی عملیاتی غیرجاری	nco	کل اقلام تعهدی عملیاتی - اقلام تعهدی عملیاتی جاری

در نهایت داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار Excel محاسبه و با نرم افزار Eviews₁₀ مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرند و برای آزمون فرضیات با استفاده از آزمون های دیکی فولر، بریوش - گادفری، آزمون چاو (آماره F لیمر)، آزمون هاسمن و رگرسیون به ترتیب برای بررسی ایستایی متغیرها، خود همبستگی، تعیین روش بکارگیری داده های ترکیبی (تشخیص همگن یا ناهمگن بود) و نوع رابطه بین متغیرها پرداخته می شود. مدل مفهومی تحقیق به صورت شکل ۱ می باشد:

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق (جو و چانچیا، ۲۰۲۰)

یافته های پژوهش

توصیف متغیرهای پژوهش

توصیف متغیرهای تحقیق در جدول شماره ۲ مورد بررسی قرار می گیرد. این متغیرها شامل متغیرهای وابسته و مستقل هستند که میانگین، میانه، چولگی و کشیدگی این متغیرها طی دوره تحقیق در جدول زیر بیان شده است.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر شاخص	بازده داراییها	تنوع تجاری- شاخص آنتروپی	تنوع جغرافیایی	کیفیت اقلام تعهدی	اقلام تعهدی غیر جاری	اهرم مالی	اندازه
میانگین	۰/۰۷۵۹۰۱	۰/۰۳۵۶۰۵	۰/۰۵۱۰۱۲	۰/۰۰۰۱۲۳	۵/۰۴۶۷۲۵	۰/۰۹۶۳۹۵	۱۴/۶۴۸۴۲
میانه	۰/۰۳۰۰۰۰	۰/۰۳۰۰۰۰	۰/۰۳۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۰	۵/۱۵۰۰۰۰	۰/۰۶۰۰۰۰	۱۴/۵۲۰۰۰
بیشترین	۰/۵۷۰۰۰۰	۰/۱۲۰۰۰۰	۰/۱۹۰۰۰۰	۰/۹۶۰۰۰۰	۶/۷۷۰۰۰۰	۰/۳۸۰۰۰۰	۱۹/۳۷۰۰۰۰
کمترین	-۰/۰۲۰۰۰۰	۰/۰۱۰۰۰۰	۰/۰۱۰۰۰۰	-۰/۷۷۰۰۰۰	۲/۶۸۰۰۰۰	۰/۰۵۰۰۰۰	۱۱/۲۰۰۰۰۰
انحراف معیار	۰/۱۱۲۰۵۳	۰/۰۲۵۱۴۲	۰/۰۴۲۰۰۷	۰/۲۰۸۰۹۳	۱/۰۲۰۴۳۳	۰/۰۸۴۶۲۴	۱/۴۷۶۲۹۶
ضریب چولگی	۱/۹۳۶۸۶۹	۱/۲۳۹۹۶۲	۱/۱۷۸۷۶۰	-۰/۰۱۸۶۷۲	-۰/۴۵۰۸۰۸	۲/۲۰۹۳۹۵	۰/۵۳۷۱۱۷
ضریب کشیدگی	۶/۸۰۲۳۴۰	۴/۳۴۷۷۶۰	۳/۵۳۶۸۲۵	۵/۳۹۴۴۸۹	۲/۳۶۶۴۶۹	۶/۴۲۶۹۵۰	۳/۸۶۵۲۹۳
آماره جاکوبرا	۴۹۷/۱۹۸۹	۱۳۴/۴۳۴۴	۹۸/۶۵۲۶۷	۹۶/۷۷۷۶۶	۲۰/۳۸۹۶۸	۵۲۷/۶۷۶۲	۳۲/۱۰۸۲۲
احتمال	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۳۷	۰/۰۰۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰۰۰
مشاهدات	۴۰۵	۴۰۵	۴۰۵	۴۰۵	۴۰۵	۴۰۵	۴۰۵

با توجه به جدول، در مورد میانگین متغیرها در بین ۴۰۵ مشاهده کیفیت اقلام تعهدی با میانگین ۰/۰۰۰۱ دارای کمترین میانگین و اندازه شرکت با میانگین ۱۴/۶۴ دارای بیشترین میانگین می باشد. با توجه به ضریب چولگی متغیرها، مشخص می شود که توزیع متغیرهای پژوهش بجز کیفیت اقلام تعهدی و اقلام تعهدی غیر جاری به طور کلی از چولگی به سمت چپ (چولگی منفی) برخوردار است؛ این بدان معناست که توزیع جامعه، توزیع نامتقارن با کشیدگی به

سمت مقادیر پایین تر بوده است. کشیدگی نشان دهنده ارتفاع یک توزیع است. به عبارت دیگر کشیدگی معیاری از بلندی منحنی در نقطه ماکزیمم است و مقدار کشیدگی برای توزیع نرمال برابر ۳ می باشد. کشیدگی مثبت یعنی قله توزیع مورد نظر از توزیع نرمال بالاتر و کشیدگی منفی نشانه پایینتر بودن قله از توزیع نرمال است. که در این تحقیق کشیدگی کلیه متغیرهای پژوهش مثبت می باشد. نتایج حاصل از آماره جاکوبورا نشان می دهد که تمامی متغیرها در دوره مورد بررسی از توزیع غیرنرمالی برخوردار بوده اند.

آزمون مانایی متغیرها

آزمون های ایستایی از جمله مهم ترین آزمون ها برای برآورد یک رگرسیون با ضرایب قابل اعتماد است. چنانچه متغیری ایستا نباشد، باید با تفاضل گیری های متوالی آن را ایستا کرد تا از وقوع رگرسیون کاذب جلوگیری شود. در این پژوهش برای بررسی ایستایی متغیرها از آزمون لوین، لین و چو^۱ استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون که در جدول ۳ نمایش داده شده است. بر اساس آزمون ریشه واحد از نوع آزمون لوین، لین و چو، چنان چه معناداری آماره آزمون کم تر از ۰/۰۵ باشد متغیرهای پژوهش ایستا می باشند.

جدول (۳): نتایج آزمون لوین، لین و چو جهت بررسی مانایی متغیرها (در سطح متغیر)

متغیر	آماره ϕ^2 لوین، لین و چو	p-value	نتیجه آزمون
بازده داراییها	-۷/۷۸۲۶۷	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
تنوع تجاری-شاخص آنتروپی	-۶/۲۸۷۵۴	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
تنوع جغرافیایی	-۲۱/۱۳۵۱	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
کیفیت اقلام تعهدی	-۱۷/۸۳۳۵	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
اقلام تعهدی غیر جاری	-۱۷/۶۰۶۶	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
اهرم مالی	-۲۸/۰۸۸۸	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)
اندازه	-۶/۴۹۸۵۴	۰/۰۰۰۰	ایستا در سطح متغیر (IO)

نتایج آزمون لوین، لین و چو نشان می دهد که همه متغیرهای به کار رفته در این پژوهش در سطح ۹۵ درصد ایستا هستند. با توجه به اینکه متغیرهای پژوهش در سطح متغیر ایستا می باشند؛ بنابراین نیازی به انجام آزمون هم انباشتگی نمی باشد.

اعتبارسنجی رگرسیون

برای اعتبار بخشیدن به مدل رگرسیون، انجام آزمونهای اعتبارسنجی رگرسیون ضروری است. برای تجزیه و تحلیل داده ها و انتخاب نوع آزمون های مربوط، ابتدا نرمال بودن داده ها بررسی می شود که در جدول ۴ بیان شده است. نتایج آزمون همخطی که مقدار آن به صفر نزدیک است، لذا فرض عدم همخطی تایید می گردد. با توجه به نتایج حاصل از آزمون همخطی عامل تورم واریانس در جدول زیر؛ مقدار آماره VIF به عدد ۱ نزدیک است، لذا فرض عدم همخطی عامل تورم واریانس تایید می گردد بنابراین می توان پذیرفت که دقت ضرایب تاثیر متغیرهای مستقل در مدل تحقیق، متأثر از روابط درونی متغیرهای مستقل قرار نگرفته و همچنین نتایج کسب شده از آزمون ناهمسانی واریانس (وایت) در

¹ Levin, Lin, Cho

جدول ذیل نشان میدهد که مقدار احتمال آماره F بزرگتر از سطح خطای (۰/۰۵) بوده؛ بنابراین فرض عدم وجود ناهمسانی واریانس تایید می گردد.

جدول (۴): آزمونهای اعتبارسنجی رگرسیون

هم خطی عامل تورم VIF	نرمال بودن داده ها		آزمون متغیر
	سطح معناداری	Jarque-Bera	
۱/۰۱۱	۰/۰۰۰	۴۹۷/۱۹۸۹	بازده داراییها
۱/۰۲۷	۰/۰۰۰	۱۳۴/۴۳۴۴	تنوع تجاری-شاخص آنتروپی
۱/۰۴۹	۰/۰۰۰	۹۸/۶۵۲۶۷	تنوع جغرافیایی
۱/۰۳۸	۰/۰۰۰	۹۶/۷۷۷۶۶	کیفیت اقلام تعهدی
۱/۰۰۴	۰/۰۰۰	۲۰/۳۸۹۶۸	اقلام تعهدی غیر جاری
۱/۰۴۲	۰/۰۰۰	۵۲۷/۶۷۶۲	اهرم مالی
۱/۰۱۲	۰/۰۰۰	۳۲/۱۰۸۲۲	اندازه
آزمون تشخیص ناهمسانی وایت			
F	۱/۴۵۱	Prob	۰/۳۷۴
R	۵/۷۳۲	Prob	۰/۲۴۶

ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

میزان ضریب همبستگی بین متغیر تنوع تجاری و جغرافیایی و ریسک اعتباری بانک ها به ترتیب ۰/۱۱۲ و ۰/۱۴۵ گردید که این هم بستگی در سطح خطای ۰/۰۵ معنی دار می باشد. همچنین میزان ضریب همبستگی بین متغیر تنوع تجاری و جغرافیایی با کیفیت اقلام تعهدی به ترتیب ۰/۱۵۳ و ۰/۱۱۴ گردیده که این هم بستگی در سطح خطای ۰/۰۵ معنی دار می باشد.

تجزیه و تحلیل فرضیه های تحقیق نتایج برآورد مدل اول با استفاده از روش حداقل مربعات سه مرحله ای:

جدول (۵): نتایج آزمون حداقل مربعات برای الگوی اول تحقیق

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
تنوع تجاری	C(2)	۸/۹۳۷۵۰۸	۳/۸۴۵۸۱۰	۲/۳۲۳۹۵۹	۰/۰۰۰۳
تنوع جغرافیایی	C(3)	۶/۰۳۵۷۳۲	۲/۶۰۵۷۷۱	۲/۳۱۶۲۹۴	۰/۰۰۰۶
اهرم مالی	C(4)	۰/۶۸۱۰۶۰	۱/۲۸۶۹۸۶	۰/۵۲۹۱۹۰	۰/۵۹۶۸
اندازه	C(5)	۰/۸۲۳۶۶۳	۰/۱۲۳۳۸۳	۶/۶۷۵۶۶۰	۰/۰۰۰۰
معادله اول Equation: ROA=C(1)+C(2)*DIVT+C(3)*DIVJ+C(4)*LEV+C(5)*SIZE					
آماره دوربین واتسن	Durbin-Watson stat	۱/۷۷۱۴۱۵			
ضریب تعیین	R-squared	۰/۳۲۱۵۲۳			
ضریب تعیین تعدیل شده	Adjusted R-squared	۰/۲۱۴۱۰۱			

یکی از فرضیاتی که در رگرسیون مدنظر قرار می گیرد، استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی توسط مدل رگرسیون) از یکدیگر است. در صورتی که فرضیه استقلال خطاها رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند، امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. به منظور استقلال خطاها از یکدیگر از آماره دوربین-واتسون استفاده می شود که چنانچه مقدار آن در بازه ۲/۵ تا ۱/۵ قرار گیرد عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود و در غیر این صورت همبستگی بین خطاها وجود دارد. با توجه به مقادیر بدست آمده در جدول بالا، چون میزان دوربین واتسون ۱/۷ می باشد، در نتیجه عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود. همچنین با توجه به ضریب تعیین مدل برازش شده می توان ادعا نمود، ۳۲ درصد از تغییرات در متغیر وابسته مدل، توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می شود.

فرضیه اول: بین متنوع سازی تجاری شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از جدول ۵ و سطح معنی داری محاسبه شده می توان بیان داشت متغیر متنوع سازی تجاری که سطح معنی داری آن کوچکتر از سطح خطاست ($prob < 0.05$)، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد ضریب و آماره t مربوط به این متغیر نشان دهنده این است که بین متنوع سازی تجاری شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. از نظر علایم پارامترهای برآوردی، علامت متغیر مثبت می باشد، لذا با افزایش (کاهش) متنوع سازی تجاری در شرکت های مورد مطالعه، بازده دارایی های شرکت افزایش (کاهش) می یابد.

فرضیه دوم: بین متنوع سازی جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از جدول ۵ و سطح معنی داری محاسبه شده می توان بیان داشت متغیر متنوع سازی جغرافیایی که سطح معنی داری آن کوچکتر از سطح خطاست ($prob < 0.05$)، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد ضریب و آماره t مربوط به این متغیر نشان دهنده این است که بین متنوع سازی جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. از نظر علایم پارامترهای برآوردی، علامت متغیر مثبت می باشد، لذا با افزایش (کاهش) متنوع سازی جغرافیایی در شرکت های مورد مطالعه، بازده دارایی های شرکت افزایش (کاهش) می یابد.

نتایج برآورد مدل دوم با استفاده از روش حداقل مربعات سه مرحله ای

جدول (۶): نتایج آزمون حداقل مربعات برای الگوی دوم تحقیق

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
بازده داراییها	C(7)	۰/۱۸۴۲۲۰۲	۰/۳۷۰۲۳۹	۲/۲۷۴۷۵۲	۰/۰۰۵۴
کیفیت اقلام تعهدی	C(8)	۰/۱۱۹۵۴۶	۰/۰۲۴۰۸۳	۴/۹۶۳۹۱۶	۰/۰۰۰۲
اقلام تعهدی غیرجاری	C(9)	۰/۰۰۵۱۰۹	۰/۰۰۷۲۳۹	۰/۷۰۵۷۹۷	۰/۴۸۰۵
اندازه شرکت	C(10)	۰/۰۱۸۹۳۵	۰/۰۱۱۷۶۸	۱/۶۰۹۰۶۰	۰/۱۰۷۹
معادله دوم		Equation: $DIVT=C(6)+C(7)*ROA+C(8)*WC+C(9)*NCO+C(10)*SIZE$			
آماره دوربین واتسن	Durbin-Watson stat	۱/۹۱۴۶۹۰			
ضریب تعیین	R-squared	۰/۳۷۴۰۲۱			
ضریب تعیین تعدیل شده	Adjusted R-squared	۰/۲۹۱۳۸۴			

با توجه به مقادیر بدست آمده در جدول بالا، چون میزان دوربین واتسون $1/9$ می باشد، در نتیجه عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود. همچنین با توجه به ضریب تعیین مدل برازش شده می توان ادعا نمود، ۳۷ درصد از تغییرات در متغیر وابسته مدل، توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می شود.

فرضیه سوم: بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی تجاری شرکت ها رابطه وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از جدول ۶ و سطح معنی داری محاسبه شده می توان بیان داشت متغیر کیفیت ارقام تعهدی که سطح معنی داری آن کوچکتر از سطح خطاست ($0.05 < \text{prob}$)، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد ضریب و آماره t مربوط به این متغیر نشان دهنده این است که بین کیفیت ارقام تعهدی با متنوع سازی تجاری شرکت رابطه معناداری وجود دارد. از نظر علایم پارامترهای برآوردی، علامت متغیر مثبت می باشد، لذا با افزایش (کاهش) کیفیت ارقام تعهدی در شرکت های مورد مطالعه، متنوع سازی تجاری شرکت افزایش (کاهش) می یابد.

نتایج برآورد مدل سوم با استفاده از روش حداقل مربعات سه مرحله ای:

جدول (۷): نتایج آزمون حداقل مربعات برای الگوی سوم تحقیق

متغیر	نماد	ضرایب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
بازده داراییها	C(12)	۰/۵۶۰۸۷۹	۰/۶۸۵۲۳۰	۰/۸۱۸۵۲۶	۰/۴۱۳۲
کیفیت ارقام تعهدی	C(13)	۰/۰۰۵۹۱۷	۰/۰۲۱۴۲۵	۰/۲۷۶۱۵۸	۰/۷۸۲۵
ارقام تعهدی غیرجاری	C(14)	۰/۰۰۷۱۲۶	۰/۰۰۶۴۴۰	۱/۱۰۶۵۱۷	۰/۲۶۸۷
اندازه شرکت	C(15)	۰/۱۰۱۵۳۷	۰/۰۱۰۴۶۹	۹/۶۹۸۸۲۵	۰/۰۰۰۳
معادله دوم		Equation: $\text{DIVJ} = \text{C}(11) + \text{C}(12) * \text{ROA} + \text{C}(13) * \text{WC} + \text{C}(14) * \text{NCO} + \text{C}(15) * \text{SIZE}$			
آماره دوربین واتسن	Durbin-Watson stat	۱/۸۵۰۵۶۹			
ضریب تعیین	R-squared	۰/۲۸۳۳۴۷			
ضریب تعیین تعدیل شده	Adjusted R-squared	۰/۲۱۵۶۴۲			

با توجه به مقادیر بدست آمده در جدول بالا، چون میزان دوربین واتسون $1/8$ می باشد، در نتیجه عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود. همچنین با توجه به ضریب تعیین مدل برازش شده می توان ادعا نمود، ۲۸ درصد از تغییرات در متغیر وابسته مدل، توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می شود.

فرضیه چهارم: بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از جدول ۷ و سطح معنی داری محاسبه شده می توان بیان داشت متغیر اندازه شرکت که سطح معنی داری آن بزرگتر از سطح خطاست ($0.05 > \text{prob}$)، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد ضریب و آماره t مربوط به این متغیر نشان دهنده این است که بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود ندارد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این مطالعه رابطه بین تنوع بخشی شرکت ها و کیفیت ارقام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شد. جهت بررسی فرضیات پژوهش بعد از حذف محدودیت ها از جامعه مورد پژوهش تعداد ۸۱

شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۴ الی ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفت و جهت آزمون فرضیات پژوهش از نرم افزار Eviews10 استفاده گردید.

در فرضیه اول ادعا گردید که بین متنوع سازی تجاری شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. جهت بررسی فرضیه به برآورد الگوی ارائه شده در تحقیق پرداخته شد و نتیجه حاکی از تایید فرضیه می باشد و به عبارتی بین متنوع سازی تجاری شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. در تبیین نتایج این فرضیه می توان بیان داشت انتظار بر این است که راهبرد تنوع بخشی سبب بهبود سودآوری شرکت ها از جنبه های گوناگون شود، البته این در صورتی است که مدیریت گروه شرکت ها کارآمد بوده و بتواند فرصت های مناسب رشد در گروه را به خوبی و به موقع شناسایی نموده و منابع مالی لازم برای انجام آن را در اختیار بگذارد. در شرکت های تنوع یافته، ارتباط زیادی بین بخش های مختلف کسب و کار شرکت وجود دارد که بدلیل وابستگی نزدیک بین آن ها، منافع تمامی بخش های درگیر را تحت تأثیر قرار خواهد داد. بنابراین، دستیابی به تعادل و توازن درونی یک شرکت تنوع یافته و حفظ منافع هر یک از طرفین رابطه اهمیت ویژه ای می یابد (کراوفورد و بدتو، ۲۰۱۶). تخصیص بهینه منابع بین کسب و کارهای مختلف شرکت و ایجاد سازگاری بین بخش هایی که در تعامل با یکدیگرند، اگر به درستی اجرا شود باعث افزایش کارایی سرمایه گذاری و ارزش شرکت می شود. ضرورت وجود هماهنگی و ایجاد سازگاری بین بخش ها و کسب و کارهای مختلف شرکت به منظور تخصیص بهینه منابع و استفاده از امکانات مشترک ایجاب می کند که دخالت و نظارت شرکت مادر وجود داشته باشد. این همکاری بویژه در شرایطی که بین یک شرکت کوچک و جوان با شرکت های بزرگ و قدرتمند باشد، منافع بیش تری را برای شرکت های کوچک تر حاصل خواهد نمود (آلبم و همکاران، ۲۰۱۷).

در فرضیه دوم ادعا گردید که بین متنوع سازی جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. جهت بررسی فرضیه به برآورد الگوی ارائه شده در تحقیق پرداخته شد و نتیجه این الگو حاکی از تایید فرضیه می باشد و به عبارتی بین متنوع سازی جغرافیایی شرکت و بازده دارایی ها رابطه معناداری وجود دارد. در تبیین نتایج این فرضیه می توان بیان داشت که با افزایش شعب و گسترش فعالیت های تجاری شرکت، محصولات تولیدی نیز افزایش یافته و شرکتها جهت توسعه بازار محصولات خود به صادرات روی می آورند (آلبم و همکاران، ۲۰۱۷). شرکت های سرمایه گذاری مزایای بالقوه ای دارند که سرمایه گذاران گاهی اوقات باوجود در اختیار داشتن منابع مالی لازم برای سرمایه گذاری در پرتفوی متنوع؛ بازهم ترجیح می دهند در این شرکت ها سرمایه گذاری کنند که یکی از مزایای آن تنوع بخشی در این شرکت ها هست. از آنجا که شرکت های سرمایه گذاری پرتفوی متنوع از اوراق بهادار در اختیار دارند از این رو از ریسک یک اوراق بهادار خاص دور می مانند (اسچارفستین و استین^۱، ۲۰۱۸).

در فرضیه سوم ادعا گردید که بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی تجاری شرکت ها رابطه وجود دارد. جهت بررسی فرضیه به برآورد الگوی ارائه شده در تحقیق پرداخته شد و نتیجه حاکی از تایید فرضیه می باشد و به عبارتی بین کیفیت ارقام تعهدی و متنوع سازی تجاری شرکت ها رابطه وجود دارد. در تبیین نتایج این فرضیه می توان بیان داشت که تنوع بخشی باعث عدم گزارش اشتباه اطلاعات حسابداری در بهتر نشان دادن کارایی در آینده و کاهش گرایش مدیران به دست کاری سود هست. همچنین تنوع بخشی باعث تشدید تئوری نمایندگی و ضعف مدیران می شود (روتیمیرگ و اسچارفستین، ۲۰۱۶). از این رو مدیران تمایل دارند که در مدیریت سودی شرکت کنند که در آن ها سهامداران دسترسی محدود به اطلاعات شرکت دارند. به همین ترتیب، عدم تقارن اطلاعات یک اثر زنجیره ای افزایشی را در رابطه با معاملات داخلی و روابط مدیریت سود دارد، بدین ترتیب شرکت هایی با ارقام تعهدی اختیاری

¹ Scharfstein & Stein

بالا تمایل به عدم تقارن اطلاعاتی بیشتری دارند که در نهایت منجر به تعامل بیشتر در تجارتشان می شود. اقلام تعهدی، بیانگر تفاوت میان عایدی‌های حسابداری شرکت و جریان‌های نقدی مربوطه است. اقلام تعهدی مثبت و بزرگ، حکایت از آن دارد که عایدی‌های ایجاد شده توسط شرکت، بیشتر از جریان‌های نقدی است. این تفاوت ناشی از به کارگیری روش‌های حسابداری در خصوص زمانبندی و میزان شناسایی درآمدها و هزینه‌ها است (آلبم و همکاران، ۲۰۱۷).

در فرضیه چهارم ادعا گردید که بین کیفیت اقلام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود دارد. جهت بررسی فرضیه به برآورد الگوی ارائه شده در تحقیق پرداخته شد و با مراجعه به نتیجه این الگو، حاکی از رد فرضیه می باشد و به عبارتی بین کیفیت اقلام تعهدی و متنوع سازی جغرافیایی شرکت ها رابطه وجود ندارد. در تبیین نتایج این فرضیه می توان بیان داشت خطاهای اندازه گیری اقلام تعهدی با افزایش سطح تنوع به احتمال زیاد افزایش می یابد و افشای گزارش های حسابداری نشان می دهد که شرکت های دارای تنوع تمایل دارند تا هنگام ثبت معاملات در بخشهای مختلف، یک یا فقط چند مجموعه روش تخمین و فرض را اعمال کنند. همچنین اگر خطاهای اندازه گیری هر بخش یا واحد تجاری کاملاً با هم همبستگی نداشته باشند، تجمیع اقلام حسابداری بین بخش ها باعث تنوع بخشی به خطاها می شوند. بنابراین، کیفیت اقلام تعهدی تجمیعی شرکت های متنوع می تواند تحت تأثیر قرار نگیرد یا حتی افزایش یابد (چو و چانچیا، ۲۰۲۰).

براساس نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها پیشنهادات زیر مطرح می شود:
به مدیران پیشنهاد می شود در صورتی که شرکت آن‌ها از توانایی مالی و مدیریتی بالایی برخوردار است با انتخاب صحیح راهبرد تنوع بخشی، باعث ایجاد مزیت رقابتی و افزایش سودآوری برای شرکت خود شوند.
به مدیران پیشنهاد می شود در صورت وجود شرایط کافی اقدام به ایجاد شعب در نقاط مختلف جغرافیایی نموده و از این طریق باعث ایجاد مزیت رقابتی و افزایش سودآوری برای شرکت خود شوند.
به مدیران عالی سازمان ها پیشنهاد می گردد که با ورود به سازمان های بین المللی و تمرکز بر مزیت هسته ای و رقابتی، ثروت کسب و کارهای خود را افزایش دهند.

در ارتباط با فرضیه متنوع سازی تجاری، پیشنهاد می گردد مدیران مالی برای افزایش کیفیت اقلام تعهدی خود در صورت تمایل با به کارگیری استراتژی تنوع به صورت استراتژیکی عمل نموده، ابتدا موقعیت فعلی خود نقاط قوت - ضعف و فرصت تهدید را بسنجند و سپس با دید روشن در صورتی که تنوع را برای رسیدن به مقاصد سازمان مناسب تشخیص دادند مبادرت به گسترش حیطة کسب و کار خود نمایند.
پیشنهاد می گردد در صورتی که انگیزه قوی برای تنوع گرایی ندارند، به تمرکز و گسترش فعالیت در حیطة کسب و کار غالب سازمان روی آورند. به عبارت دیگر، سازمان ها بر مزیت هسته ای و اصلی خود تمرکز نموده و آن را پرورش دهند و به موقعیت های نامرتبط که احتمال شکست دارد وارد نشوند.
با توجه به عدم تاثیر تنوع جغرافیایی بر کیفیت اقلام تعهدی پیشنهاد می شود که بانک ها و اعتبار دهندگان، در هنگام اعطای اعتبار به شرکتها، و همچنین سرمایه گذاران در زمان تصمیمات سرمایه گذاری؛ اثرات تاثیر تنوع جغرافیایی بر کیفیت اقلام تعهدی را مورد لحاظ قرار ندهند.

منابع

✓ برادران حسن زاده، رسول، تقی زاده خانقاه، وحید، (۱۳۹۷)، تاثیر استراتژی متنوع سازی شرکتی بر خطر سقوط قیمت سهام با تاکید بر هزینه های نمایندگی، مجله دانش حسابداری، دوره ۹، شماره ۱، صص ۶۳-۹۰.

- ✓ تفتیان، اکرم، میرباقری، سیده زهرا، حسنی صدراآبادی، مهدیه، (۱۳۹۸)، بررسی رابطه تنوع بخشی کل، مربوط و نامربوط با اقلام تعهدی اختیاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، حسابداری مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۳۹، صص ۲۳-۷۸.
- ✓ حاجیها، زهره، مقامی، فهیمه، (۱۳۹۵)، تاثیر استراتژی متنوع سازی شرکتی بر هزینه بدهی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابرسی، دوره ۱۶، شماره ۶۴، صص ۱۱۹-۱۳۴.
- ✓ رزمی، حمید، پرکار، محیا، (۱۳۹۹)، بررسی نقش مقایسه پذیری حسابداری بر رابطه کیفیت گزارشگری مالی و قیمت گذاری اقلام تعهدی، دومین کنفرانس مهندسی صنایع، اقتصاد و مدیریت، دوره ۲، شماره ۳، صص ۲۳-۷۸.
- ✓ وارث، سید حامد، خزائی، سجاد، بناءزاده، محمدجواد، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر راهبرد تنوع بخشی سبد کسب و کار شرکت‌های مادر بر عملکرد مالی با مدل غیرخطی، مدیریت بازرگانی، دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۴۳۷-۴۵۶.
- ✓ Album, G., Strandskov J. and Duerr E, (2017), International Marketing and Export Management, Addison- Wesley, New York, NY, PP.21-37
- ✓ Anthony d., Chen a., James f., Jianxin F., Gong, S. (2019). Accounting comparability, financial reporting quality, and the pricing of accruals, Advances in Accounting, Volume 45, June 2019, 100415.
- ✓ Chu Sh., Chunchia Ch. (2020). Does corporate diversification enhance accrual quality?, Review of Accounting, 2(4), 34-67.
- ✓ Crawford.i.e ,Bedetto J.C. (2016). Diversification Strategy and Capital Structure of multinational corporations. Journal of Multinational Financial Management, Vol. 19 No.2.
- ✓ add eeee S 99999999eeeee e a eciiii i eeee ff crr rrr a diversiccaii”””” Journal of Finance, 14(5): 36-90.
- ✓ aa I. a Seb ()))))(“Crr rrr aeerrrrr raaaaaa add eaggggg maaagetttt ” Rewwww of Accounting and Finance, Vol. 10, pp. 176-196.
- ✓ Noha K. A., Mohamed A. K.(2020). The effect of timely loss recognition and accrual quality on corporate bond spread: The influence of legal and financial institutions, Journal of International Financial Markets, Institutions and Money. Volume 64, January 2020, 101171.
- ✓ Rotemberg, J. & Scharfstein, D. (2016). Shareholder value maximization and product market competition. Review of Financial Studies, 3(3), 367–391.
- ✓ Scharfstein, D.S. Stein, J.C. (2018). The dark side of internal capital markets: divisional rent-seeking and inefficient investment. Journal of Finance 55, 2537–2564.